

УДК 347.965(477)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО АДВОКАТУРУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ*Слободяник Т.М., викладач**Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського**39614, Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Першотравнева, 20**E-mail: dfr@polytech.poltava.ua*

Рассмотрены некоторые аспекты адаптации законодательства Украины об адвокатуре к европейским стандартам в связи с интеграцией Украины к Европейскому Союзу. Дана правовая характеристика действующего законодательства Украины, которая определяет понятие и задачи адвокатуры Украины, принципы и организационные формы деятельности адвокатуры, виды адвокатской деятельности, права и обязанности адвоката, гарантии адвокатской деятельности и адвокатской тайны, оплату работы адвоката, а также ответственность адвоката и определено основные направления реформирования института адвокатуры.

Ключевые слова: адвокат, законодательство, реформирование.

Some aspects of adaptation of Ukrainian advocacy legislation to the European standards connected with integration of Ukraine into the European Community are examined in this article. Legal characteristics of Ukrainian legislation in force determining conceptions and tasks of Ukrainian advocacy, principles, methods and types of advocacy, advocate's rights and duties, secrecy and advocate ship guarantees, advocacy payment and advocate's responsibilities are given and main tendency in advocacy reforming is determined.

Key words: advocacy, legislation, reforming.

Вступ. Національні інтереси України потребують утвердження держави як впливового європейського повноправного члена Європейського Союзу(ЄС). У зв'язку з цим є необхідним чітке та всебічне визначення зовнішньополітичної стратегії щодо інтеграції України до європейського політичного, інформаційного, економічного та правового простору.

Тому Україна, визначивши основні напрями співробітництва з Європейським Союзом — організацією, яка у процесі свого розвитку досягла високого рівня політичної інтеграції, уніфікації права, економічного співробітництва, соціального забезпечення та культурного розвитку, розробила „Програму інтеграції України до Європейського Союзу” [1], покликану стати головним інструментом загальної стратегії на шляху наближення України за всіма спектрами співробітництва до ЄС, та визначила основні пріоритети діяльності органів виконавчої влади в цьому напрямі на період до 2007 року [2].

Реалізація зазначеної програми передбачає реформування правової системи України, перш за все для належного функціонування правових інститутів, діяльність яких полягає у захисті прав і свобод людини і громадянина.

Загальновідомо, що одним із важливих інститутів є адвокатура, яка відповідно до ст. 59 Конституції України функціонує як добровільне професійне громадське об'єднання, покликане сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу юридичну допомогу, діяти в інтересах права в

цілому так само, як і в інтересах клієнта [3]. У цьому зв'язку на адвоката покладено цілий комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру.

Аналіз попередніх досліджень. Але слід зазначити, що в зв'язку з існуючими проблемами сьогодення в діяльності адвокатури та її правовому регулюванні є нагальна потреба в реформуванні законодавства про адвокатуру, на що звертається особлива увага у наукових працях таких авторів, як В.Кальний, В.Святоцька, В.Хабібуллін, Н.Кушакова, С.Фурса та ін.

Протягом останніх років народними депутатами неодноразово вносились зміни і обговорювались законопроекти про адвокатуру та адвокатську діяльність, але, на жаль, деякі з них не були проголосовані навіть у першому читанні. Так, проект Закону України «Про адвокатуру» від 03.02.2003 року № 3061, що був поданий народними депутатами М.Маркушем, В.Дем'яніним, С.Соболевим, був відхилений Верховною Радою України 24.09.2004 року, а проект Закону України «Про адвокатуру» від 29.11.2005 року №7051-2 був направлений 02.12.2005 року на повторне перше читання.

Мета роботи. Проведення аналізу чинного законодавства про адвокатуру щодо відповідності його європейським стандартам, та визначення основних напрямків реформування інституту адвокатури.

Матеріал і результати дослідження. На сьогоднішнім основним джерелом інституту адвокатури поряд з такими нормативно-правовими актами, як Конституція України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекс України, Цивільний та Циві-

льний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Правила адвокатської етики, є Закон України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 року №2887-ХІІ [4], який визначає поняття та завдання адвокатури України, принципи та організаційні форми діяльності адвокатури, види адвокатської діяльності, права та обов'язки адвоката, гарантії адвокатської діяльності та адвокатської таємниці, оплату праці адвоката, а також відповідальність адвоката.

Однак цей закон не забезпечує в цілому такої ефективної діяльності адвокатури, яка б відповідала міжнародним стандартам, зокрема положенням Загального кодексу правил для адвокатів країн ЄС (далі Загальний кодекс правил), прийнятому делегацією 20 країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі у жовтні 1988р, а також Рекомендаціям Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 вересня 2005 р. і Резолюції (78) 8 Комітету Міністрів Ради Європи про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. Незадовільне правове регулювання призводить до цілої низки причин, що створюють проблеми в діяльності адвокатури, а саме: відсутність належної державної підтримки адвокатури; систематичні порушення прав адвокатів при виконанні ними професійних обов'язків; організаційно-правову неврегульованість у самій адвокатурі [5].

Зокрема прогалиною у Законі України «Про адвокатуру» є відсутність у ньому етичних норм про діяльність адвокатів, у той час як Загальний кодекс правил у Розділі I закріплює правила професійної етики, які передбачають добровільне виконання ними, на кого поширюються їх дія. Відсутня також норма страхування професійної діяльності адвоката, яка міститься у III Розділі Загального кодексу правил, і передбачає, що адвокати завжди повинні бути застраховані від пред'явлення позовів, пов'язаних з недостатньою професійною компетентністю.

Оскільки Кодекс загальних правил був розроблений для подальшого розвитку інтеграції в рамках Європейського Співтовариства і розширення міжнародної діяльності адвокатів в країнах Співтовариства і його положення повинні враховуватись з метою приведення національних норм, що регулюють діяльність адвокатури, у відповідність до них, то Україна повинна прагнути до цього і якнайшвидше приводити у відповідність законодавство до міжнародних стандартів, зокрема в першу чергу з внесення до Закону України «Про адвокатуру» вищезазначених норм.

Ще однією з найскладніших і нагальних проблем організації діяльності адвокатури є оплата праці адвоката, зокрема за призначенням адвоката через адвокатські об'єднання, що регулюється нормами Кримінально-процесуального кодексу України та Порядком оплати праці адвокатів з надання громадянам правової допомоги в кримінальних справах за

рахунок держави, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 1999 р. N 821.

Цей порядок був запроваджений за інших історичних обставин і зміни, що вносились до нього, не були корінними, тому він не враховує сучасних форм та умов функціонування адвокатської професії, а відтак не забезпечує надання якісної та своєчасної правової допомоги.

Зокрема передбачений чинним законодавством розмір оплати праці адвокатам з надання правової допомоги в кримінальних справах за призначенням становить 15 гривень за повний робочий день. Такий розмір оплати праці, а також ускладнена процедура підтвердження адвокатом його участі у цій категорії справ звісно не сприяють забезпеченню систематичної та ініціативної участі адвокатів і належної якості правової допомоги, що надається за рахунок держави. Тому і ці норми потребують змін, зокрема у встановленні такого розміру оплати праці адвоката за призначенням, який би відповідав фактичним затратам адвоката і адекватно співвідносився із розмірами винагороди адвокатів поза межами системи безоплатної правової допомоги. Адже проблема оплати праці адвокатів пов'язана не лише з їх професійними інтересами, а й з покращенням юридичної допомоги і сприянням охороні прав громадян, зміцненням законності та ефективності судочинства.

Введення системи безкоштовної правової допомоги в Україні та відповідне законодавче її оформлення є важливим кроком у напрямі наближення нашої держави до світових та європейських стандартів щодо забезпечення права людини на правову допомогу. Але на сучасному етапі стан надання безоплатної правової допомоги в Україні є незадовільним та таким, що не відповідає основним європейським вимогам забезпечення доступу особи до правосуддя [6], оскільки українське законодавство не має в своєму розпорядженні дієвих механізмів надання безоплатної правової допомоги у зв'язку з веденням цивільних (господарських) справ або справ про адміністративні правопорушення, а також консультацій і складання проектів юридичних документів. Це не узгоджується з прецедентною практикою Європейського Суду з прав людини, європейськими і світовими стандартами. Проблеми існують навіть у тих випадках, коли надання такої допомоги передбачено законодавством. Тому Указом Президента України від 9 червня 2006 року N 509/2006 схвалена Концепція формування системи безоплатної правової допомоги в Україні [6], якою встановлюються загальні принципи формування і функціонування системи безоплатної правової допомоги в Україні, а також повного або часткового фінансування правової допомоги за рахунок коштів державного бюджету та послідовність формування системи безоплатної правової допомоги. Але по суті на даному етапі фактично Концепція залишається лише декларацією про наміри.

На разі чекає на прийняття проект Закону України «Про адвокатуру» [7], який на відміну від чинної редакції Закону, є значно більшим за обсягом, та, на думку Н. Кушакової, не лише прогресивним з точки зору правового регулювання діяльності адвокатури, а й більш уточненим та новим. Не менш важливе значення, з погляду реформування законодавства про адвокатуру, має проект Закону України «Про правову допомогу» [8], що врегульовує відносини щодо надання правової допомоги. Але чи будуть вони прийняті найближчим часом і чи вирішаться ті проблеми адвокатської діяльності, які накопичувались роками і на яких неодноразово наголошували органи адвокатського самоврядування.

Так, Спілка адвокатів України, проаналізувавши законодавство про адвокатуру європейських країн, розробила Концепцію розвитку адвокатури України з урахуванням пропозицій, висловлених юристами, вченими, З'їздом адвокатів України щодо вирішення таких проблем, як соціальна незахищеність адвокатів, жалюгідний стан технічного оснащення адвокатури, ставлення до адвокатів у судах, де їм навіть не надають робочого місця для ознайомлення з матеріалами справи або підготовки необхідних документів, обмеження професійних прав захисників, переслідування адвокатів і нехтування гарантіями їх діяльності, надмірне втручання держави в адвокатську діяльність під виглядом контролю державних органів за наданням адвокатами безоплатної правової допомоги. А чи буде це враховано при прийнятті нового Закону України «Про адвокатуру», - це вже питання часу.

Висновки. Таким чином можна констатувати, що діяльність інституту адвокатури на даному етапі потребує особливої уваги з боку держави та прискореного реформування з приведенням інституту адвокатури у відповідність до європейських стандартів.

Адже для ефективної реалізації покладених на адвокатуру обов'язків необхідно побудувати таку систему адвокатури, що відповідала б новим суспільно-політичним та економічним реаліям, посилила правозахисну діяльність адвокатури, забезпечила її організаційне зміцнення, надала беззаперечних гарантій адвокатам при здійсненні ними професійної діяльності, створивши тим самим інституту адвокатури репутацію надійного гаранта забезпечення прав і свобод людей та розвитку верховенства права в державі, що є чи не найголовнішим критерієм набуття Україною членства в ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма інтеграції України до Європейського Союзу: схвалена Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 39. — Ст. 1648.
2. Указ Президента України "Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу" від 11 червня 1998 р. № 615/98 (із змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 587/2000 від 12 квітня 2000 р.; № 8/2001 (8/2001) від 11 січня 2001 р.; № 1146/2001 (1146/2001) від 26 листопада 2001 р.; № 573/2003 (573/2003) від 5 липня 2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2003. — № 129. — 16 лип.
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (Страсбург, 1988р.) - // Бюлетень законодавства і юридичної практики України "Адвокатура в Україні", Київ, Юрінком Інтер. - 2000. - №1.
4. Закон України від 19.12.1992 «Про адвокатуру» N 2887
5. В. Кальний. Проблеми реформування адвокатури в Україні/ Право України. – 1998. - №7. – Ст.42.
6. Указ Президента України «Про Концепцію формування системи безоплатної правової допомоги в Україні» від 9 червня 2006 року N 509/2006.
7. Проект Закону України «Про адвокатуру», зареєстрований Верховною Радою України 4 лютого 2005р. №7051.
8. Проект Закону України «Про правову допомогу», зареєстрований Верховною Радою України 9 листопада 2004 року.

Стаття надійшла 25.01.2008.
Рекомендовано до друку к.і.н., доц.
Маслаком В.І.